

kerékkel kevesebbel rendelkező félhülyét. Végsőkéig menve az ős csirasejt megfertőzöttségéről lehet itt csak szó, amennyiben ezt a kézenfekvő magyarázatot elvetjük, úgy magunk mögött égetjük fel az utolsó hidat és szegény, épek, sajnos, már nem igen mondható agyunkat fosztjuk meg a tisztánlátás reményétől.

4. Celine kötete kissé vigasztalan és szelid lelkeket könnyen kétségekbe ejtő. Vigasztalansága kibírható, nem tulzolt, mondhatnám tiszta szívvel, hogy nem vigasztalanabb egy csalódott szerelemmel, nem sivárabb egy toloncháznál, nem kibírhatatlanabb egy házsártos anyósnál, amik viszont hogy kibírhatók, mi sem bizonyítja jobban mint hogy realitások, léteznek ezen a világon, sőt mi több, léteznek, sőt megvalósultak, a kereslet örök törvényei szerint, egyikünknek öröme, másikunknak melankolikus bánatára. A külvárosi orvos Celine lehangelő diagnózisa nyomán legboldogabbak azok, akik e terjedelmes recept tanulmányozása után azonnal hinni tudnak a beteg közeli elhalálzásában. A beteg sokkal betegebb ennél, sokkal betegebb semmint hogy jólnevelt egyénhez illően szépen meghalna, nem, sajnos, a beteg nem hal még meg, nyomorékká lesz halott helyett, és ez a legrettenetesebb. A világnak és emberiségünknek e perspektíváját Celine csak sejteti, kezével eltakarva szemét az események e sötét partján. Tudja hogy nem háládatos valami prófétának lenni. Prófétának és világmegváltónak. Amit e nyomorékul beteg világ kibír, legfeljebb egy diagnózis; és aki még ezt adja, annak is börtönben vagy örültekházában a jólmegérdemelt helye.

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

EGY IFJUSÁG NÉMETORSZÁGBAN (Eine Jugend in Deutschland.*) Ernst Toller legújabb könyvének címe s ez az ifjúság a szerzőé, illetve E. T. életének harminc éve. Ez a harminc év a múlt század kilencvenes éveiben kezdődik Kelet Németországban, ahol a német nyelvterület a lengyelbe olvad, az ugyancsak németnyelvű apró zsidó szigeteken keresztül, nyelvek és „fajok“ egymásfelé torlódó, egymásra mosódó, egymásba bele-bele ütköző feszültségei közt. Ez a feszültség azonban enyhe s inkább csak előre, Toller további napjaira bír sullyal és távlatlall. Érzelmesen, színesen megfogott eseteket jegyez itt fel Toller. Első ifjúsága napjai így aktuálisakká válnak. Itt látni, hogy a kispolgári környezetű német zsidóság mennyire belenőtt a „gyökeres“ német világba. Toller ezekben az években szívja fel azt a németséget, amelynek buzgása a háború kitörésekor hadi önkéntesnek jelentkezeti. S ezt a németséget csak a front élményei lazítják fel. Finom rajz következik itt. „Lélek-rajz“, ahogy mondani szokták. A rajz arról, ahogy a háborús hazafi az ellentétébe, az aktív pacifistába, sőt az évek expresszionista-humanista-szocialistájába csap át. Ez a rajz azonban korántsem tul aláhuzott. Mélyebb háttér-rajz nem is kíséri. Az évek élesebb körvonalozása hiányzik. A változás határozottabb tartalmát alig explikálja. Ez a változás inkább magatartás még mint világnézet. Határozott tartalommal és állásfoglalással a következők teszik. S ahogy ez a tartalom és állásfoglalás határozottabb körvonalakat nyer, úgy marad el a könyv lírai kísérete s váltja fel a szénválen beszámolás, amelynek a hangja egyre keményebb. A lírai varázs elhalaványulásával együtt halaványulnak el az egyéni lét és élmény esetlegességei, s bontakozik ki az ifjú Toller életéből az egész német haladó ifjúság élete. Az egyén története az idő történe-

* Querido Verlag, Amsterdam, 1933.

tébe mosódik át. Az eseményeké, az éveké lesz a szó. Eddig minden megtörténhetett egyedül is. A továbbiak már el sem képzelhetők az egész életmozgása, azaz Németország nélkül. A történelem kinyitja az egyén életét, a háború utolsó napjai következnek. Az egykori német patriótából sztrájkvezér lesz. Katonai börtönbe kerül, s tovább már a német forradalom viszi. A müncheni napok és hetek után menekülés, letartóztatás, börtön, statáriális bíróság, várfogság. A film pergése megáll. A börtön az utolsó állomás. Megint az egyén kerül az előtérbe, s ezzel egy szép, heroikus emberiség. A börtönben írja meg Toller drámáit s a Feeskék Könyvét. Amikor kiszabadul, a könyv bezárul, — az ifjúságnak vége: s ennek szimbolikus értelme is van. Toller harminc éves lett. Azóta tiz év telt el. Erről már nincs szó a könyvben. Az olvasó — ha nem figyel eléggé oda — úgy érzi, mintha távoli emlékektől venne bucsut, amikor becsukja a könyvet, holott a könyv egészen friss: a ma már emigráns német író egészen aktuális intelme szól ki belőle. S ennek az intelemnek a könyv végig illusztrációja, ugyanúgy, ahogy a könyvben szereplő egyén egy időszakos típusa: az igazán haladó német ifjúságé, sőt azé az ifjúságé is, mely együtt élte az időt vele, pl. Magyarországon. Ezeket éltük meg mi is, ha az eseteink és anekdotáink mások is. Ugyanígy vonultunk mi is 1914-ben a frontra. Nekünk is Toller sorsa lett a sorsunk. Mi középeurópaiak ugyanegy katlanban főttünk. Az idők aktív erjedettségébe való fejlődésnek ugyanazon a szakaszain mentünk át mi is. Ugyanazok voltak a konfliktusaink s ugyanazokból a hibákból és szenvedésekből tanultunk. Toller egyéni élete persze eredményekben gazdagabb. De nekünk is megvoltak a müncheni napjaink s a Niederschönenfeldünk. Így tehát a tanulságaink is azonosak. A magyar huszas és harmincas évek ugyanúgy 1918 és 19 torzulatainak a következményei, mint a német 1933. A politikai nevelés hiánya, az ideológiai bizonytalanság nálunk is hasonló eredményekre vezetett. Ez az ideológiai bizonytalanság Toller könyvében még ma is tart. Intelmeiből valami olyasmi is kiérthető, hogy a dolgok alakulása azon is mult, hogy nem volt mindenki olyan mint Toller. Holott nem azon mult, hanem azon, amin a Tollerek és nem-Tollerek multak: a történelem nagyon is konkrétizálható erőin. Pontosan azokon az erőkön, amiket Toller könyvében csak líraian lát. Mindegy! A német haladó ifjúságnak ez az önéletrajza kész. A magyar irodalomból viszont még egy ilyen is hiányzik. Nem az emlékekért, hanem, mert a tanulságait, ilyen aktualisan, ahogy Toller megragadja, a magyar irodalomnak is fel kellene mutatni, épp az előtt az ifjúság előtt, mely egy másik német ifjúság mákonyától részegen zajoskodik a magyar napokban.

(Ainud)

Bolyai Zoltán

A MESE HABBAL. Remenyik Zsigmond új regénye korántsem nevezhető egyszerű írásnak. Már a műfaja is (szatira) komplikált. S hozzá még ezt is komplikálja (romantikus szatirát ír, s ezt is ironikusán), valami olyan mozdulattal, hogy: „hát ha csak mesélni szabad, hát itt a mese, az ördög vigyen el a mesétekkel, a formáitokkal együtt“ s ez azt jelenti, hogy nemcsak környező világát teszi neveltségessé, hanem a formát is, amivel tréfáit űzi. Olyan író ez a R. Zs., akit szinte semmi sem köt. Például szatirát ír, de még a szatira megszokott tulzásain is túlmegy. Ugy gondolja, hogy ha már meghaladja a világot, amit kicsufol, hát meghaladja ennek a világnak a logikáját is. S tényleg: regényében sok a dadaista, szürrealista elem. S ezeknek az elemeknek a következtében még inkább komplikálódik